

Jornada de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a l'extrem sud de la llengua catalana (Alacant-el Carxe-Novelda-Guardamar, octubre de 2009). – Entre els dies 15 i 17 d'octubre de 2009 la Secció Filològica (SF) de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) va visitar les terres més meridionals de la llengua catalana. Aquesta jornada s'emmarcava en el context

Estudis Romànics [Institut d'Estudis Catalans], Vol. 33 (2011), p. 493-554

de les eixides que fa la SF una o dues voltes a l'any fora de Barcelona. Així, els darrers anys la SF ha visitat llocs com Andorra, Banyoles, Benavarrí, Castelló de la Plana, Eivissa, Maó, Morella, Perpinyà, Tarragona, etc. En tots aquests indrets la SF ha celebrat alguna de les seues sessions mensuals i ha aprofitat per a conèixer el país i fer-se conèixer arreu del territori on es parla la llengua catalana. Aquesta coneixença mútua s'ha pogut portar a terme gràcies a la col·laboració de les autoritats locals, d'activistes culturals i de ponents de la zona, que han descrit la llengua, la literatura i, en definitiva, la seua parcel·la del país. En tots els casos els membres de la SF han pres bona nota de les característiques del lloc visitat i han establert relacions amb els autòctons, que han començat a veure l'acadèmia de la llengua catalana com una cosa més pròxima a la realitat que viuen dia a dia.

Pel que fa a la visita que ens ocupa, cal dir que no era la primera volta que la SF «trepitjava» l'extrem sud del català, però sí que era la primera ocasió que el viatge es justificava com un recorregut per la frontera meridional de la nostra llengua. Anteriorment, la SF havia fet dues estades al sud del País Valencià: primer van ser la Universitat d'Alacant (incloent-hi el municipi que l'acull, Sant Vicent del Raspeig) i la ciutat d'Elx (1998). Després, la SF va celebrar una jornada científica a la seu de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana a la Universitat d'Alacant (2004). I la tercera vegada que la SF visitava les terres meridionals de la llengua ho feia amb tres objectius geolingüístics: conèixer de primera mà la zona de llengua catalana administrativament murciana (anomenada genèricament el Carxe), «passar» entre els illots lingüístics castellanoparlants del sud valencià i arribar al punt més meridional de la nostra llengua. Tot això es concretava, respectivament, en l'aturada en tres punts d'aquest traçat: la Torre del Rico, pedania pertanyent al municipi de Jumella i situada al centre geogràfic de la zona murciana catalanoparlant; Novelda, municipi enclavat entre els illots castellanòfons d'Elda-Salines (al nord) i d'Asp-Montfort (al sud), i Guardamar, punt final de la línia costanera catalanoparlant i únic municipi del Baix Segura que ha conservat el català.

Prèviament a aquest recorregut, la SF va ser rebuda pel rector de la Universitat d'Alacant a la Seu Ciutat d'Alacant, on l'IEC disposa d'una delegació que va acollir el Ple de la SF corresponent al mes d'octubre de 2009. L'itinerari posterior va tenir com a primera etapa la Torre del Rico. Allà, la SF va rebre una calorosa benvinguda per part de les autoritats (alcaldessa pedània de la Torre, i la regidora de cultura i el tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Jumella) i per part de l'Associació de Dones Rurals. La recepció va tenir lloc a la torre que dona nom a la pedania; es tracta d'una torre del segle XVI que va ser restaurada fa poc per a la realització d'activitats culturals. Val a dir que és l'element arquitectònic més antic i característic de tota la zona del Carxe. La SF va oferir al poble de la Torre del Rico una part del fons editorial de l'IEC per a la constitució d'una biblioteca que s'instal·larà dins la mateixa torre restaurada. Aquesta etapa va tenir com a colofó un dinar popular ofert per l'Associació de Dones Rurals a base dels plats, els vins i els dolços típics de la comarca.

La següent etapa en el recorregut va ser Novelda, on els membres de la SF van poder visitar alguns dels edificis modernistes de la localitat (Casa Museu Modernista, Casino, Centre Cultural Gómez-Tortosa) i van acudir a veure l'exposició «Moriscos del sud valencià, memòria d'un poble oblidat», muntada entre l'Institut d'Estudis Comarcals del Baix Vinalopó i els ajuntaments d'Elx i Novelda. En el marc d'un dels edificis modernistes, convertit en centre cultural municipal, i acompanyats per les publicacions del Centre d'Estudis Locals del Vinalopó, van ser rebuts per l'alcalde i el regidor de cultura de Novelda. Ací es va presentar la primera sessió acadèmica i cultural, que va consistir en una ponència a càrrec d'Ester Limorti i Artur Quintana, dedicada a donar a conèixer la literatura de tradició oral del Carxe, i una actuació de l'Orfeó Novelder Solidaritat, que va interpretar una mostra variada del seu repertori de cant coral. La sessió es va cloure amb un sopar de germanor ofert per l'Ajuntament de Novelda, al qual van assistir, a més dels membres de la SF i les autoritats, representants dels centres d'estudis comarcals.

La darrera jornada va transcórrer a Guardamar. La recepció oficial, a càrrec de l'alcaldesa del municipi al Saló de Plens de l'Ajuntament, es va veure ben nodrida de representants d'entitats culturals locals: l'Associació Cultural La Gola, l'Institut d'Estudis Guardamarencs, l'Associació Juvenil La Rata Cellarda i el Grup de Teatre Renovació. A continuació es va presentar la segona sessió acadèmica i cultural, que va ser ocupada la major del temps per tres ponències que van tenir com a eix vertebrador la llengua a Guardamar. Les dues primeres ho feien des del punt de vista dialectològic (Vicent Beltran: «Les parles dels extrems meridionals del català: el Carxe i Guardamar» i Joan Veny: «Com vam fer l'enquesta a Guardamar per a l'*Atles Lingüístic del Domini Català* en els anys seixanta»), i la tercera, ho feia des de la perspectiva sociolingüística (Antoni Mas: «Transmissió i revernacularització del català a Guardamar»). Aquesta última ponència, que mostrava un futur poc esperançador per al català a Guardamar, va moure a un debat intens entre els presents. La segona part de la sessió es va reduir a la interpretació de quatre cançons populars a càrrec de la Rondalla Ja Plora la Nyora. Seguidament, els membres de la SF i acompanyants van gaudir d'una ruta històrica per la localitat, organitzada per l'Oficina de Turisme de Guardamar, que incloïa una foto de família davant el monument a la llengua catalana. La cloenda d'aquesta última jornada es va celebrar amb un dinar a càrrec de l'Ajuntament de Guardamar, que va reunir tots els assistents als actes guardamarencs.

La SF (i a través seu tot l'IEC) aprofita sempre aquestes jornades fora de Barcelona per a contribuir a l'afermament de la catalanitat dels indrets visitats i per a establir llaços amb les institucions que els representen. Així, els municipis de Novelda i Guardamar, en el transcurs de l'organització de les jornades, van afegir-se a la Xarxa de Ciutats Valencianes de l'Institut Ramon Llull (juny de 2009), i, a partir de la visita de la SF, rebran bona part del fons editorial de l'IEC per a les seues biblioteques públiques i es beneficiaran d'algunes de les activitats culturals organitzades per l'IEC. No hi ha dubte que els beneficis d'aquestes jornades són mutus però, sobretot, són positius per a la llengua compartida per tots els catalanoparlants.